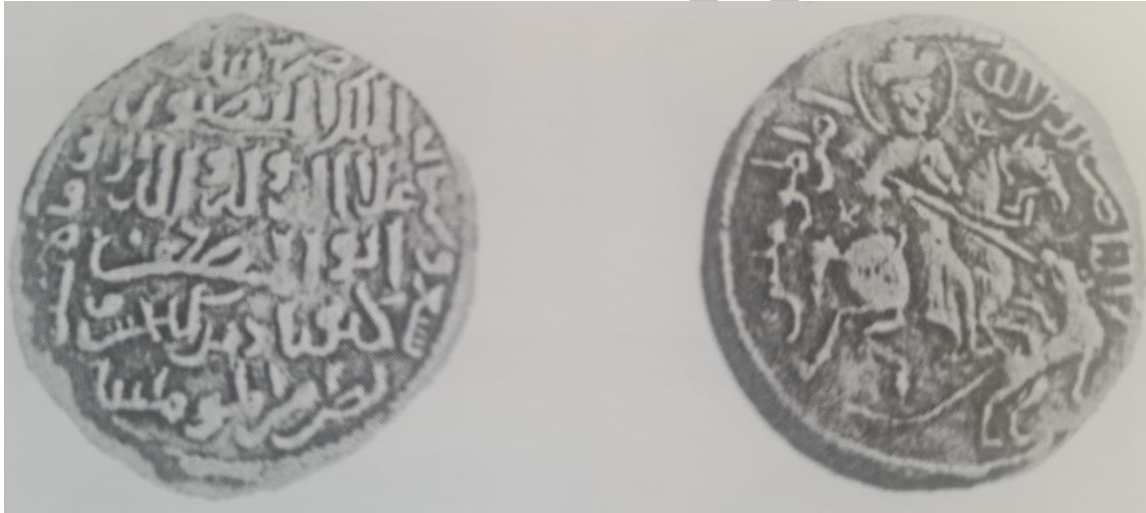

**SULTÂN I. ALÂEDDİN KEYKUBAD'IN MELİKLİK SİKKESİ ve ADINA, METBÛ MELİKLERCE
BASTIRILAN MÜŞTEREK SİKKELER**

Halit ERKİLETLİOĞLU¹

Gıyaseddin Keyhüsrev, Bizans'tan dönüp Konya tahtına oturunca; büyük oğlu Keykâvus'u Malatya'ya, Alâeddin Keykubad'ı da Tokat'a melik olarak tayin eder². Yedi yıl burada kalan Keykubad, babasının 23 Zilhicce 607 (Mayıs -1211) tarihinde ölümü üzerine, Sivas'ta tahta oturmuş olan ağabeyi İzzeddin Keykâvus ile şiddetli bir mücadele başlatır. Bu sıralarda Tokat'ta kestirmiş olduğu bakır ve gümüş sikkeleri saltanatta iddia sahibi olduğunun delilleri olarak kabul edebiliriz.

Dirhem (AR) Çapı; 24 mm. Ağ: 2.98 gr.

Yüzü: Sultanın bizzat kendisi olduğunu tahmin ettiğimiz, dörtlüğe koşmakta olan atın üzerinde arslan avlayan bir süvari resmi görülmektedir, Süvarinin sol tarafında : “Emir- ül mü'minîn”, sağ tarafında : “En - Nasır Lidin-illâh” ibaresi yer almaktadır.

Diğer yüzü: “El-Melik el-mansur Alâed-devle Ved-din Ebu-l Muzaffer Keykubad bin Keyhüsrev nasr emir- ül mü'min'in”

¹ Erkiletlioglu, Halit, Sultan I. Alâeddin Keykubad Adına Metbû Meliklerce Bastırılan Müşterek Sikkeler, Selçuklu Araştırmaları Merkezi, Selçuk Dergisi, I. Alâeddin Keykubad Özel Sayısı s. 89-95

² İbni Bibi, Anadolu Selçukî Devleti Tarihi, Ank. 1941 s. 42/ Kerimeddin Mahmud Aksarayî Selçuklu Devletleri Tarihi, Ank. 1943 s. 129/ Anonim Selçuknâme, Çev. Feridun Nafiz Uzluk, Ank. 1952 s. 27

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Çevresinde: Duribe bibelde sene seman ve sittemae (H/608)³.

Keykubad'ın saltanat iddiasında bulunarak Tokat'ta "Melik" unvanı ile H/607 ve 608 tarihlerinde darp ettirdiği bu çok nâdir gümüş sikke dışında aynı temalı bakırları da bulunmuştur.

Ağabeyi ile mücadelesinde muvaffak olamayan Alâeddin Keykubad, önce muhkem Ankara kalesine sığınır. Sonra teslim olur ve Malatya civarındaki Minşar ve Kezirpert kalelerine götürülerek hapsedilir. (H/609 - M/1212)⁴

H/617 (M/1220) tarihinde İzzeddin Keykâvus'un ölmesi ile Sivas'ta tahta çıkan Alâeddin Keykubad, Selçuklu devrinin en büyük hükümdarı olup, "Uluğ Keykubad" ismi ile anılır. O'nun zamanında Türkiye Selçuklu devleti en kudretli ve huzurlu dönemini yaşar. Bu hâkimiyetin tesiri ve sonucu olarak çevredeki birçok devlet, Türkiye Selçuklu Devletine tabî olmuş ve Keykubad adına sikke darbettirmiştir. Bu cümleden olarak Keykubad'ın Sis (Kozan) merkezli Ermeni krallığına karşı yaptığı seferi neticesinde, Ermeni kralı Hetum'la H/629 (M/1231) tarihinde bir anlaşma yapılır. Anlaşmaya göre: Ermeni kralı, her yıl sultanın hizmetine 300 mızrak (bir mızrak = iki süvari, iki yaya) asker gönderecek, Sis (Kozan) şehrinde cami yaptıracak, Sultan Alâeddin Keykubad adına hutbe okutarak, adına sikke kestirecek ve İzzeddin Keykâvus zamanında ödenmekte olan haracı iki misline çıkaracaktır⁵.

Ermeni Sis hükümdarı Hetum'un Sultan Alâeddin Keykubad adına darp ettirdiği sikkeler:

Dirhem (AR) Çapı: 22 mm, Ağ: 2,75 gr.

³ Selçuklular'ın Nadir Paralarından Bazıları ve Cimri'nin Sikkeleri, Yapı Kredi Bankası, Numismatik Yay. Nu: 2, İst. 1972, s.7

⁴ İbni Bibi s.58

⁵ Turan Osman, İslâm Ansiklopedisi, Keykubad Maddesi, İst. 1977 c:6, s.650, /Turan Osman, Tarihi Takvimler, Ank. 1948 s.77

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Yüzü: Elinde teber tutan bir süvari ve Ermeni harfleri ile “Hetum Ta- kavur Hayut” yazısı
Diğer Yüzü: “Es-Sultan ÜI-Muazzam Alâeddin Keykubad bin Keyhüsrev” yazıları vardır⁶.

Keykubad adına sikke darp ettiren bir diğer devlet te Artuklular olmuştur. İzzeddin Keykavus zamanında başlayan Türkiye Selçuklularının doğuya genişleme siyaseti, H/617 (1220) yılı başlarında, sultanın ölmesi ile kısa bir süre kesintiye uğrar. Nitekim saltanat değişmesinden etkilenen Hısn-Keyfâ (Hasankeyf) ve Amid (Diyarbakır) Artukluları, tekrar Eyyûbî tabiiyetine dönerler. H/619 (M/1222) yılında Nasireddin Mahmud’un ölümü üzerine oğlu Mes’ud Rükneddin Meydud tahta geçer ve Erbil hükümdarı Muzafferüddin Gök-Böri ile Şam Eyyûbî hükümdarı Melik-ül Muazzam İsa, hep birlikte Eyyûbî hükümdarı Melik Eşrefe karşı ayaklanırlar.

Yeni siyasî gelişmeler üzerine Melik Eşref, Alâedin Keykubad’ı bu birliği dağıtmak üzere teşvik eder. Sultan Alâeddin, bu fırsatı değerlendirerek, H/623 (M/1226) baharında Hısn-ı Mansur (Adıyaman), Kâhta ve Çemişkezek kalelerini kuşatır ve zapteder. İşte bu mağlûbiyet üzerine Hısn-ı Keyfâ ve Amid Artuklular’ı Meliği Mes’ud Rükneddin Mevdûd, Alâeddin Keykubad’a tâbi olarak sikke bastırır⁷.

Adı geçen sikke, H/624 (M/1227) tarihli olup, darp yeri Amid’dir. Kayseri müzesi eski eser envanterinin 4677/7 ayısında kayıtlı sikke şöyledir.

Bakır (AE) Çapı: 19 mm. Ağ: 3,6 gr.

Yüzü: “El imam el Mustansır emirül mü’minin El Melik El-Mesud Rükneddin Mev.”

Diğer yüzü: “El Sultan El-Muazzam Alâeddünya ved’din Keykubad bin Keyhüsrev.”

Etrafı: Erbaa işriyn.

⁶ İsmail Galib, Takvim-i Meskukat-ı Selçukiye, Konstantiniye, 1309 s. 37 nu: 50/ Ahmed Tevhid, Meskukat-ı Kadime-i İslâmiye Katoloğu, Kısım-ı râbi, İst.1321, s. 182 Nu: 305-306 / İbrahim Cevriye Artuk, İstanbul arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslâmi Sikkeler Katoloğu, İst. 1970 c: 1, s. 363 Nu: 1106

⁷ Turan Osman, Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, İst. 1973, s. 179

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Görüldüğü gibi sikkede üzerinde devrin Abbasî halifesi İmam Mustansır (Billâh), Sultan Keykubad ve Melik Mes'ud Rükneddin Mevdûd'un isimleri bulunmaktadır⁸.

Yukarıda zikredilen hadiseler H/623 (M/1226) senesinde vuku bulur. Melik Mevdûd'un H/624 (M/1227) senesinde Eyyûbî hükümdarları Melik Kâmil ve Melik Eşref adlarına kestirmiş olduğu sikkeleri de bulunmaktadır⁹. Bu durum H/624 yılı başlarında Eyyûbîler'e tabî olan Artuklular'ın aynı sene içinde metbû değiştirerek Selçuklulara tabî olduklarını izah etmektedir.

Selçukluların bu ittifakları H/629 (M/1231-32) tarihine kadar sürer. Bu tarihte Eyyûbî hükümdarı Melik Kâmil, Amid'i zaptederek Melik Mevdûd'un hâkimiyetine son verir. Melik Mevdûd Kahire'ye götürülür. Orada önce ikta verilir; sonra hapsedilir. Melik Kâmil'in ölmesi ile serbest kalır ise de sonra Moğollara sığınır ve sonuçta onlar tarafından öldürülür¹⁰.

Sultan Alâeddin'in H/623 (M/1226) baharında giriştiği doğu harekâtı neticesinde Mardin Artukluları da Selçuklu devletine tabî olurlar. Mardin Artukluları hükümdarı Artuk Arslan'ın Düneysir'da darbettirdiği bakır ve gümüş H/623 (M/1226), 624, 625, 626, 632, 634 ve H/636 (M/1236-37) tarihli sikkeleri bu metbuluğun delilleridir¹¹.

H/597-636 tarihleri arasında hükümdarlık yapmış olan Nasreddin Artuk Arslan zamanında darp edilen sikkeler şöyledir:

Mardin Bakır (AE) H/634 Çapı: mm. Ağ: gr.

Yüzü: Saçları bağlı, başı öne eğik büst.

⁸ Çayırdağ Mehmet, Artukoğullarından Melik Mesud Rükneddin Mevdud'un I. Alâeddin Keykubad Adına Bastırmış Olduğu Sikkeler, Türk Numismatik Der. Yay. Bülten 6-7, İst. 1981, s. 50 (yayınlanan bu parada baskı yeri belli olmayıp, Koleksiyoncu Sn. Tuncer Şengün'de bulunan bir nüshasının Amid baskılı olduğu bildirilmiştir.

⁹ Artuk, cilt I, s. 395, Nu: 1234

¹⁰ Turan, Doğu Anadolu ... s. 180

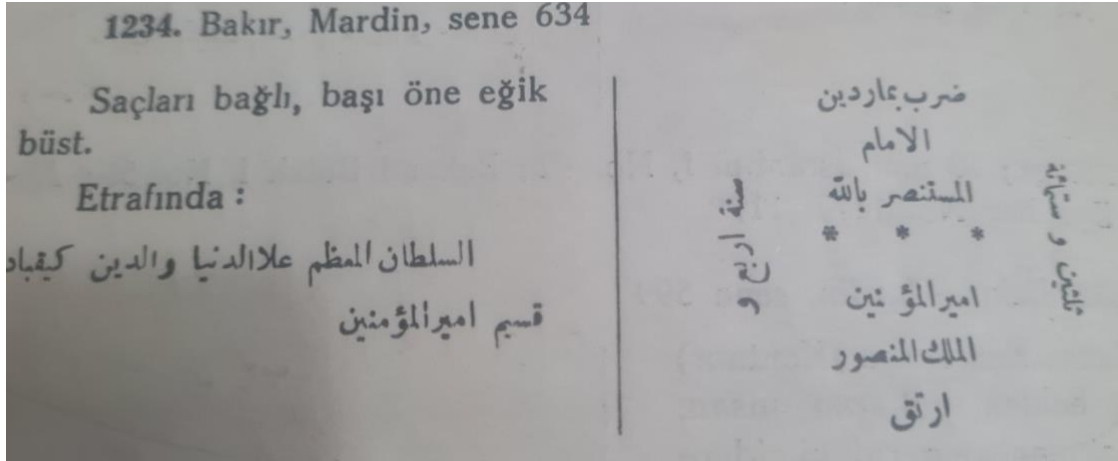
¹¹ İzmirlier Yılmaz, Anadolu Selçuklu Paraları, Mas Matbaacılık, İst. 2009, s. 113-114

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

Etrafında: Es-Sultan ül-muazzam Alâed-dünya ved bin Keykubad Kasım emir-ül müminin.

Diğer yüzü: El-imam ül-Mutansır Emir ül-müminin El-Melik ül-Mansur Artuk

Etrafında: Duribe bi Mardin seneti erba ve selasin ve sittemie.¹²

628 Bakır (AE) Çapı: mm. Ağ : gr.

Yüzü: Ortada bir portre etrafında: "Es Sultan ÜI-Azam Alâeddin Keykubad bin Keyhüsrev."

Diğer yüzü: "El İmam ÜI-Mustansır Billah emir ül müminin el Melik ül Mansur Artuk seneti selâse ve işriyn sittemie (623)." ¹³

Duneyısır (Mardin Kızıltepe) daplı gümüş sikkeleri 2,86- 2,96 gr ve 23.5-24 mm. Çapları arasında değişen ve tarihleri dışında hemen hemen hepsi aynıdır.

¹² Galib, Takvim-i ... s.36 Nu: 57 / Tevhid s. 181, Nu: 304

¹³ İsmail Galib, Meskukat-ı Türkmaniye Katoloğu, İst. 1311 s. 60, nu: 89 / Butak Behzad, XI, XII, XIII. Yüzyıllarda Resimli Türk Paraları, İst. 1947, s. 43 nu: 48-49

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

624 Gümüş (AR) Çapı: 22 mm. Ağ: 2.90 gr.

Yüzü: “El imam ül Mustansır Billah El-Melik ül-Mansur Artuk” Etrafında: Erbaa İşriyn
Diğer yüzü: Es-Sultan ül-muazzam Keykubad bin Keyhüsrev. Etrafında : “Durube haza ed-dirhem bi Düneysır seneti.”¹⁴

Sultan Alâeddin Keykubad'ın 10 Ağustos 1230 tarihinde Celâeddin Harizm-Şah'ı mağlûp etmesi ile, Selçuklu ordusu Amid, Erzen, Meyyafarkin ve Siirt'i yağma ve işgal eder (1231)¹⁵. Buradan Mardin bölgesine geçerek bu bölgeyi de ele geçirir (H/626 - M/1229). Bu tarihten sonra Keykubad adına bastırılan H/632 (1235) ve H/634 (M/1237) tarihli iki sikkenin bulunması, Artuk Arslan'ın hem Melik Kâmil'e ve hem de aynı anlarda bu bölgede esen Moğol tehlikesine karşı Selçuk himayesine devam ettiği anlamını taşır.

Sultan Alâeddin Keykubad'a karşı kin besleyen Melik Kâmil'in H/633 (M/1236) senesinde Urfa, Harran, Düneysır (Koçhisar) 'ı tahrip etmesi ile aralanan Artuklu bağımlılığı, Keykubad'dan sonra II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in Amid, Sincar ve Nusaybin'i yeniden Artuk Arslan'a iktâ olarak vermesi ile devam eder. Otuzbeş sene Mardin tahtında oturmuş olan Artuk Arslan ise H/636 (M/1238-39) yılında ölmüş veya oğlu tarafından öldürülmüştür¹⁶.

Bu duruma göre İbrahim - Cevriye Artuk'un “İstanbul Arkeoloji Müzeleri Teşhirdeki İslamî Sikkeler Kataloğu” 1230 numarada kayıtlı¹⁷ H/636 tarihli Keyhüsrev adına bastırıldığı belirtilen sikkenin şüphe ile karşılanması gerekir. Çünkü bu tarihte Alâeddin Keykubad henüz

¹⁴ İzmirli, An. Sel. Paraları, s. 113

¹⁵ Turan, Doğu An. Tarihi, s. 179

¹⁶ Turan, Doğu An. Tarihi, s. 182

¹⁷ Artuk, s. 401 nu: 1230

©Tüm hakları saklıdır. Yazılı izin alınmadan basılamaz, çoğaltılamaz, kopyalanamaz, dağıtılamaz. Sadece kaynak göstermek kaydı ile atıfta bulunulabilir.

hayatta idi. Aynı şekilde, İsmail Galib'in "Meskukat-ı Türkmaniye Kataloğu'nda 101 numarada kayıtlı H/637 tarihli sikke de Őüphelidir zira Artuk Arslan bu tarihte ölmüş bulunuyordu¹⁸.

Onyediden fazla saltanat sürdükten sonra 45-50 yaşlarında Kayseri'de ölen Keykubad zamanında Selçuklu devleti tam bir ikbâl devri yaşamış ve halifenin kendisine yazdığı menşur ve mektuplardaki hitabı olan "SULTAN ÜL AZAM" (büyük sultan) sıfatına tam anlamı ile lâayık olmuştur.

H.ERKİLETLİOğLU

---

¹⁸ İsmail Galib, Mesk.Türk. Katoloğu, s. 68, nu: 101